

**Myrornas krig
om outtalad makt, vanmakt, kaos och kor i konsten.**

Jag påminns hela tiden om att det NU jag lever är ett resultat av vad jag tidigare levtt och lärt. Vad andra levtt och lärt. Ingen enda människa får börja sitt liv utan bagage, inte leva det och inte heller avsluta det utan att det förflutna är närvarande. Dessutom ska vi leva detta NU med insikten om att det också ger förutsättningarna för det kommande, för det som ska bli. Vi lever i en tillvaro och en värld som rymmer både minnen, erfarenheter och drömmar om det som ska bli. Det är i mötet med detta som vi ”blir till”. Jag är ingen myra. Jag är ingen ko. Jag är en människa och bor i ett mellanrum, rummet mellan det som var och det som ska bli, rummet mellan den jag var och den jag ska bli.

Jag vill vara en god människa. Hur förhåller jag mig till dig och andra medmänniskor? Har jag rätt att åsidosätta andra för mina egna behov? Vad kan jag hävda som rätt eller fel?

Beroende. Vi är alla beroende. Vi människor blir till människor genom att vara med andra människor. Vi är beroende av att mötas för att få syn på oss själva, våra uppfattningar, tankar, tycke och smak. Själv tänker jag att mitt starka behov av ensamhet, kommer ur behovet av att bearbeta allt det som störtar över mig i mötet med andra människor, intryck, händelser. Jag hinner inte med mig själv om jag inte får tid att tänka efter, känna efter och pröva vad varje ny erfarenhet är värd. Jag kommer ständigt tillbaka till frågan om mening och om innebörden i det att vara god. En del tror på gud. Att inte tro på gud avkräver mig en annan tro eller syn på mening. Religioner beskriver ofta godhet. Jag måste formulera min egen uppfattning, baserad på mitt samhälles idé om t.ex. etik och moral.

Jag undrar: Vad är det då för skillnad på ideologi och religion?

(Min farmor trodde på himmelriket som ett paradiset ovan molnen. Så många gånger som jag flugit där och aldrig ens skyttat pärleporten).

Vad gör oss mänskliga? Kanske är det tankeförmågan, förmågan att kommunicera, eller kärlek? I den vardagliga, rationella samhällskroppen betar kor på fälten eller äter sitt foder i spiltan. Kor drömmer inte och tänker inte ut alternativ till det som är. Det gör vi. Vi kan tänka oss en ko med vingar, vi kan tänka oss in i världar och sammanhang som inte ens liknar dem vi dagligen befinner oss i. Vi kan göra om verkligheten. Vi måste bara finna de redskap som passar oss bäst. Vi kan älska. Och kroppen. Vad betyder kroppen?

Dansen (och därmed kroppen) är för mig det intensivaste i mitt levande men också det som försätter mig närmast döden. Då – NU – sedan. Arbetet med konsten tydliggör behovet av risktagande för en utveckling, av att ta sig vidare genom att utmana befintliga idéer, strukturer, normer och regelverk. Kunskap är makt. Vi måste ha kunskap om det som varit, om det som ligger till grund för den kultur vi lever, om det som ligger till grund för vår idé om rätt och fel, om godhet eller om till exempel god kvalitet för att kunna ifrågasätta och bidra till utveckling. Kunskap om människa, samhälle, regelverk... Ifrågasättandet och viljan att utveckla något kräver i sin tur ett risktagande som gör att jag måste vara beredd på att misslyckas. Tänk om jag dör?

Det är klart att jag dör. Det gör vi alla. Det liv vi lever kommer att avgöra hur. Det som hänger ihop med risktagandet och ”hotet” är mer insikten om att det jag är och gör är en

ytterst liten händelse i tillvaron. Både liv och danskonst har funnits innan och kommer att finnas efter mig. En upplevd litenhet blir del av en stor förtvivlan och kan förpassa mig rakt in meningslöshet. Om och om igen måste jag konfrontera mina föreställningar om det meningsskapande och om världen genom de erfarenheter jag gör av den.

Det är så mycket som ska berättas, bekräftas, ifrågasättas och gestaltas. Vad i detta kan jag göra med gott samvete? Vad är det att veta samma som andra? Om vi står mittemot varandra utan att tala, kan jag då påverka mötet med min tanke? Eller - om jag blundar och luktar på din axel, kan jag då förnimma vad jag söker? Vad finns det mer för sätt? Hur umgås människor?

Jag vill inte uppfattas för privat. Men jag är också bärare av den uppfattningen att det är först när man verkligen kommer åt det innersta som någon slags allmängiltighet uppstår. För mig är det tydligt i arbetet med dansen. Om jag vågar röra vid min djupaste smärta, blir den också igenkännbar som andras under förutsättning att jag har tillräckliga redskap att kommunicera den. Det handlar om praktisk kunskap. Görandet och överförandet. Det är ett exempel på vad koreografen har gemensamt med pedagogen även om målet för handlingen skiljer sig.

Många gånger, nu senast bland cirkusfolk i Paris, har jag hamnat i samtal om vilka kunskaper och förmågor en god pedagog i dans eller cirkus ska bära. En mycket vanlig uppfattning är att man inte kan undervisa dans om man inte varit dansare. Man kan inte undervisa koreografi om man inte varit koreograf. Man kan inte undervisa cirkus om man inte varit cirkusartist. Sen hamnar samtalet alltid i en definition av målet. Man kan undervisa dans som metod men inte den tysta kunskap som handlar om interpretationen. Man kan undervisa koreografisk komposition som hantverk men inte det som blir meningsbildande i den konstnärliga gestaltningen. Man kan undervisa cirkusdiscipliner men inte det konstnärliga förhållningssättet. Det är intressanta samtal. Jag tycker om dem. Varje gång förser de mig med nya tankar kring vad jag själv håller på med. Jag är också övertygad om betydelsen av ett utvidgat kunskapsbegrepp och teorins implementering i praktik.

Jag arbetar med min idévärld och hur denna kan ges gestalt i det sammanhang där jag befinner mig. Du arbetar med idéer för en utvidgning av de gränser du sätter för dig själv och söker identifiera de möjligheter som ges - även om de inte alltid framstår som självklara. Jag omskapar verkligheten, intensifierar levandet, huggar efter det jag ännu inte nått. Konsten är ett erbjudande till dig för omtolkning och gestaltning av ett NU (även om skapandet skett i en annan tid).

Video: Stigfinnare

Jag citerar mig själv från en artikel jag skrev för lärarförbundets antologi om kunskapssyn:

Hur ska vi kunna säga något specifikt om det vi intuitivt vet? Det gäller att lita till tänkandet. Hela vår "inre värld" möjliggörs av vår förmåga att tänka, fantisera och föreställa oss även det vi aldrig tidigare tänkt, sett eller erfarit. Överenskommet vetande är grunden för våra konventioner. Genom konsten bryter vi upp dem och banar väg för nya. Så måste vi hela tiden vidare.

Medvetandet bygger en mur mellan oss och annat. Tillvarons krav på rationella handlingar och beteenden kräver sin tribut. Det är bara att kämpa på! Vi ser oss omkring och försöker förstå vad som händer, vem andra är, hur andra är... Vi är alla utslängda i ensamhet. Denna

ensamhet är vårt hem, en ensamhet som vi gör uthärdlig eller rent av njutbar på skilda sätt. Att finnas till kan vara som en förnimmelse eller ett av medvetandet formulerat problem.

Vår varseblivning av världen och varandra, vår förmåga att bearbeta intryck till handling och utveckling, kräver kreativitet. Kreativitet förutsätter en otillfredsställelse med det som är och en vilja till förändring. Verkligheten ska kritiskt granskas och omskapas, men ifrågasättandet av det som framstår som otillräckligt, måste göras med ett visst mått av självtillit. Kreativiteten dör av bristande tilltro till den egna förmågan. Nyfikenhet, förväntan, känsla och intuition är nödvändiga förutsättningar för överlevnad, liksom för det åtråvärda vi kallar kreativitet. Den individuella förmågan, den enskildes kunskap utvecklas i en tilltro till just detta.

Om du är nöjd och tillfreds är du förmodligen ganska passiv. Kreativitet förutsätter en otillfredsställelse med det rådande. Du måste vilja något mer, något utöver vad du redan vet, känner och har. Om du tvivlar måste du söka svar. Om du är hungrig måste du fixa något att äta. Om du är missnöjd vill du gärna göra något åt saken. Om du inte tycker om vad du ser måste du skapa alternativa bilder. Så låt oss utgå från att det är viktigt att värna känsligheten, uppmärksamheten, ifrågasättandet och möjligheten att betvivla.

”Utan tvivel är man inte riktigt klok” (Tage Danielsson)

Enligt vissa forskare är den mest kreativa människan den som pendlar mellan att vara manisk och lätt depressiv (Johan Cullberg). För mig är det sant. Den skapande akten är otvivelaktigt förenad med viss vanda. Den kräver vilja. Vi vet att så snart en tanke är tänkt av någon någonstans, påverkar detta mitt eget tankeflöde. På samma sätt är det med rörelse. Ingenting sker isolerat eller som något helt unikt. Vad som blir till i tanke och handling, blir till mot bakgrund av vad som förevarit.

”Att tänka är att jämföra med det förflutna” (Fredrich von Schiller)

Vi framlever våra liv i olika rum, i inre och yttre rumsligheter. De inre utformar vi själva med tid och genomlevda erfarenheter. De yttre formas av politik, idéer om samhällsbyggnad och t.ex. skola. De yttre rummen bestämmer mycket av utvecklingen av de inre. Vår kreativitet utvecklas i relation till det stöd eller motstånd rum bjuder. Och normalt – vad är normalt annat än anpassat? Normen bjuder att vi håller oss inom ramarna för vad som är accepterat och definierat av konvention och tradition. Vi lär och anpassar oss för att på bästa sätt likna varandra. Vi betar oss normalt. Varför? Den s.k. verkligheten är en kulturell konstruktion, präglad av våra idéer om oss själva, samhälle, kultur, religion... Den är en stark konstruktion – ett i allt dominerande spel där vi alla har våra roller tilldelade. Vem accepterar sin roll? Vem kräver sin roll? Vem skapar sin roll?

Ett stort hot mot kreativitet utgörs av tillrättaläggandets hämsko, när lagom får råda och nyttoaspekt läggs över målet. Så bedövas vårt medvetande och vi hänvisas till förenklade anpassade lösningar i missriktad ambition om att ”lagom” passar alla. Lite lagom anpassat. I missriktad välvilja passiviserar människan och ligkiltighet tar över i en esteticerad yta av sammanblandat, mixat samförstånd med syfte att spegla omvärldens förväntan. Kreativitet kräver ett uppmärksamt iakttagande och ett slags igenkännande också av vansinnet inom oss. Ett bejakande av såväl det fula som av det vackra, av det våldsamma, av passionen eller av stillhetens alldeles egna poesi. Utan detta förlorar tillvaron sin mening. Jag menar att konstnärens roll är att omskapa, omdefiniera, revoltera, provocera... Många konstnärer pratar om behovet av att slita sönder ordningar. Hjärnforskare menar att ur kaos föds ordning. Vilka

gränser är då goda gränser och vad begränsar dina möjligheter?

Den goda gränsen är den som skapar det motstånd vi behöver för att starta den kreativa processen. Utan motstånd föds ingenting. Ändå begränsar vi ofta både tanke och handling utifrån föreställningar om givna (kulturella, sociala, moraliska, ekonomiska eller andra) begränsningar. Vi måste ta oss rätten att tro på vår idé. För vissa är detta lättare än för andra.

I dansen ifrågasätter jag och skapar rum för det som gestaltas i symbolik snarare än realism. Häpnar över kraften i det man kallar idé. Den kraft som får både mig och dig, att arbeta, tänka och rådbråka vårt sinne och vår kropp. En idé kan förändra allt och få oss att tvivla på allt vi dittills trodde oss veta. En märkligt oförklarlig kraft. Vi arbetar med den förkroppsligade erfarenheten. Vi bygger vår kompetens genom "att göra". Denna kroppsliga, praktiska kunskap kan vi sedan bearbeta i perspektiv av teori – men det är praktiken som är det specifikt kunskapsgenererande och det som ger både innehåll och mening. Danskonst är ett område där våra behov av såväl känslomässig som intellektuell stimulans ges spelrum. Allt kan hända. Dans som rum för det som annars inte blir sagt, som det som kan intensifiera ett nu och även kasta våra blickar framåt. Dans som det som kan få oss att tänka de tankar vi annars inte skulle tänkt. Dans som redskap för att omskapa verkligheten, för att göra den än mer verklig, för att göra den möjlig att leva.

Video: Minnet

Jag funderar: Om själva levandet är målet, är konsten för mig det som intensifierar upplevelsen av det. Genom konsten kan jag tänja det möjligas gräns och utmana min egen förmåga till det yttersta. För mig är konsten mer verklig än den del av tillvaron som benämns som verkligheten. I dansen kan jag exponera den nakenhet, uppriktighet, tvivel och de påståenden som annars inte är möjliga. Jag använder mig av en idé om vad som gör tillvaron meningsfull. Vad gör du?

"I hate reality but it's still the best place to get a good steak" (Woody Allen)

För mig har konsten alltid utgjort en frizon, där spelets regler ifrågasätts och byts mot andra som jag själv väljer. Konsten är för mig ett fredat rum för den uppriktighet, enkelhet och skönhet som jag många gånger saknar i den s.k. verkligheten. Kan en utvecklad idé kring det fysiska rum som understödjer kreativitet bidra till att fler fredade rum uppstår? Att uppmärksamheten skärps?

"Till uppmärksamheten hör gärna en viss tankspriddhet. Den är som en samling veck i tänkandet, som förhindrar förhastad klarhet. Brist på uppmärksamhet visar sig snart hos en människa: hon blir konventionell." (Horace Engdahl)

Det gör ont att tänka onda tankar. De kan ramla in som blytung droppar av äckliga hemskheter i medvetandet. Det är som om det undermedvetna fastnar i klet och rörligheten minskar. Blicken förmörkas. Jag ser inte längre vad jag tänker. När bilden av rörelsen inte längre går att tänka måste den göras. Att låta kroppen ta över är ett sätt att städa medvetandet och på nytt släppa rörelsen fri. Det finns inget terapeutiskt eller romantiskt i det, bara hårt arbete. Sorgen blir kvar. Den är så stor att gråten inte ryms bakom ögonlocken även om jag håller dem stängda och hårt sammanpressade. Dessutom tappar man lätt balansen. Naturen är grym som gjort oss beroende av ljus när det är mörkret som rymmer de starkaste bilderna, tankarna och drömmarna. Vi måste hålla ögonen öppna.

Kroppen består av 217 ben varav 29 bara i skallen. Väte, syre, kol, kväve, muskler, fett, hår, hud, naglar... och själen. Tror du på den?

Som konstnär har jag makt över verket. Som rektor har jag arbetsgivarens, myndighetschefens och ledarens makt. Pedagogerna har makt över studenten. Vi har alla makt och söker former för användandet av den. Makt i det offentliga eller i det privata, i det stora eller i det lilla... Det är inte alltid vi själva upplever det som andra definierar som makt. Är det ett val? På resa mellan maktens boningar finns många tillfällen till reflektion över maktlöshet och vanmakt. Okunniga människor i maktposition är livsfarliga människor. De kan frånta oss den möjlighet till kunskap, kreativitet och språklig medvetenhet som t.ex. kvalitativa upplevelser, konst och god samhällsbyggnad kan ge. Oförmåga kärvar till begreppen och vi drabbas av det ordlösa utan att ges några redskap till försvar. Kunskap är viktigt. Att förstå att man bär den, är minst lika viktigt.

(I ett myrsamhälle lever en drottning och en massa arbetare. Drottningen producerar en massa puppor och larver som blir nya myror. Vissa hanar och honor får vingar, parar sig och hanarna dör. Honorna återgår i arbete eller bekräftar drottningen för att ta hennes plats. En del arbetare är specialiserade på krig. De krigar myrkrig. De strider med gift. – kemisk krigföring! Dessutom har de feromoner. Genom dessa hittar de både varandra och hem. Det gör inte vi. Vi har som människor alldeles för dåligt luktsinne. Vi måste ersätta denna funktion med annan kunskap. Praktisk kunskap. Det finns 77 myrsorter i Sverige).

Varje dag upprättar vi oss själva på nytt. Vem är jag idag? Varför? Vi stiger in i våra skilda livsrum och ser oss omkring. Trötta - glada - hungriga - tänkande - kännande... med eller utan vilja. Ingenting är givet. Varje dag inleds ett sökande och förutsättningslöst provande. Det tar tid. Vad vi finner? Det är olika. Ibland ingenting annat än bekräftanden av det vi redan vet. Ibland härligheter, ibland deprimerande insikter om otillräcklighet och tillkortakommanden. Ibland fullkomliga obegripligheter som kan vara så provocerande att det ger energi för flera dagars arbete (eller år). Så är vardagen det den blir. Världen, eller verkligheten, får färg av våra tankar. Om vi koncentrerar oss på att tänka gott blir färgerna annorlunda än om vi misströstar.

Våra rädslor hindrar oss från att ta plats med det vi vet, med det vi vill och gör. Konventioner hindrar oss men rädslan är det som begränsar mest. Rädslan över att inte räcka till, inte klara av, att inte duga. På scen är allt så mycket enklare, konventioner inte lika kännbara och världen så oändligt mycket större. Vår scen är den vi bestämmer den för att vara. Det kan vara den pedagogiska situationen, i studion, eller på teatern.

Jag har alltid varit rädd för kor. En rysk konstnär jag haft kontakt med har bland annat målat en ko som råkar likna en ko som hälsar på mig i mina drömmar lite då och då. Den bilden har jag som tröst när ensamheten tränger sig på. Någon riktig, verklig ko vill jag inte ha, men målningen ger mig stark energi och kraft att tro på mina inre bilder. På Dansens hus kan man se en utställning där det bl.a. finns en kolåda jag byggt. Jag har byggt en låda fylld av ljus, bebodd av en ko. Kon i min kolåda har koreografens blick. Med ryggen vänd mot omvärlden ser hon rakt in i scenens artificiella ljusväxlingar. Ljus är rörelse som blir synlig i möte med annat. Du vet hur det är. Konst tar gestalt i betraktarens öga, också ett möte. Ljus får det att hända. Till och med för en ko (länge låg det också en myra därinne i lådan. Men jag tog bort den. Den fick inte plats).

Varje dag återerövrar vi vår kreativitet, rörelse och dess kommunikativa förmåga i talande tystnad eller ursinniga vrål. Stum är kroppen aldrig. Vi står, går, ser, blundar, skrattar... Vi

sträcker ut en hand. Tar och njuter av att vidröra eller äcklas över en önskad beröring. Vi lever. Vi gör. Låt oss ta våra fantasier och leva dem! Låt oss satsa på våra olika visioner. Låt oss tänka på det positiva och härliga i denna utmaning och då och då stoppa undan kroppens motstånd och tankens otillräcklighet. Vi är bärare av en väldig massa kunskap som ska kommuniceras, reflekteras och kritiskt granskas i möten med andra. Våra kunskaper förkastas, anammas eller kläs i annan gestalt. Insatsen i mötet baseras på lust, vilja och pedagogisk skicklighet, på tillit, respekt och ömsesidig förmåga. Varför skulle vi annars mötas?

Video: Homeward Bound

Fragment kring den konstnärliga processen som underlag för diskussion:

Ett återkommande misslyckande är det ständiga återvändandet till den tillvaro jag alltid är beredd att förkasta. Återvändandet till den förlaga jag alltid vill förändra och omskapa. Återvändandet till den så kallade verkligheten.

I den fysiska gestaltningen bortom ord och rationalitet, finner jag de rum som möjliggör knivskarpa bilder och nyanserade fina toner av både det ena och det andra. Där finner jag de rörelser som för mig uttrycker och kommunicerar livets väsentliga ställningstaganden och/eller samhällskritik. För att lyckas med detta måste jag kunna kommunicera med mina medarbetare.

Jag iakttar dansarna, både i det privata och i arbetsprocess. Så lär jag mig mer och mer om dem: personlighet, gestik, mimik, jag lär mig om styrkor och svagheter. Det jag lär påverkar sedan vad jag gör. Det ger mig de insikter jag behöver för att kunna koreografera personen, för att nå hans eller hennes motivation och angelägenhetsgrad.

Ofta arbetar jag ensam. Jag förbereder mig genom att själv göra, pröva, undersöka, förkasta och göra igen. Sen möts vi i studio och gör tillsammans, enskilt eller i grupp. Vi arbetar fysiskt. Vi pratar inte. Först senare kommer orden och reflektionen. De kommer ur erfarenheten.

Vi har en fokusövning, dansarna och jag. Den går ut på att fysiskt uttrycka en viss känsla samtidigt som man pratar om motsatsen. En annan övning står vi bara mitt emot varann och tänker intensivt på ett Ja eller ett Nej (positivt eller negativt). Sen pratar vi om vad vi upplever och vad vi ser. Det dubbla budskapet” är intressant. Vi omges av det ständigt. Vi omges av ”läpparnas bekännelse” men svarar på det fysiska tilltalet. Att det inte är vad man säger utan vad man gör som räknas, vet de flesta.

En annan viktig reflektion är den om den kollektiva processen, om individens inordnande i gruppen. Ingen grupp är starkare än sin svagaste deltagare. Hur får man individen så stark som möjligt i gemenskapen? Jag arbetar ofta solistiskt även med gemensamma koreografiska delar. Jag vill att den enskilde ska tala med egen röst tillsammans med de övriga. Hitta sin stämma. Vi balanserar på gränsen mellan beroende och oberoende, mellan behovet av att vara ifred och att vara en i gemenskapen. Den kampen om balans är alltid ens egen.

Den eviga frågan Varför?

